

**Jaarplan
Kenniscentrum
Vlaamse Steden
2018**

Inhoud

Profiel	Programma's	Andere opdrachten
3 Woord vooraf	10 Ruimtelijk rendement	29 Het Kenniscentrum als gesprekspartner voor de Vlaamse regering en voor de minister bevoegd voor stedenbeleid en haar administratie
4 Wie is het Kenniscentrum?	13 O(mgeving) B(eleid) M(anagement) informatie	29 Opmaak van memorandum regionale verkiezingen
5 Communicatie	17 Bovenlokale en stadsregionale arrangementen	30 Opleiding gebiedsgericht werken
8 Thema's jaarplan 2018	19 Innovaties in de stedelijke organisatie	30 Workshop(s) ' Strategisch meerjarenplan en haar doelstellingen'
	21 Smart cities	
	24 Samenleven 3.0	
	26 Het meerjaren-programma en Europa	

Profiel

Woord vooraf

Mijn geloof in de kracht van het lokale is groot. Mijn lievelingsboek is niet voor niets “If mayors ruled the world”, van wijlen Benjamin Barber. Steden zijn instellingen waar beschaving en cultuur ontstaat. Steden vormen het publieke domein waarin we democratie creëren. We slapen in steden, werken er, spelen er. Uiteindelijk sterven we er. Steden zijn thuis. Daarom vertrekt verandering lokaal. Want lokaal kunnen we niet anders dan handelen. Een burgemeester moet handelen.

Het Kenniscentrum Vlaamse Steden vervult een belangrijke taak. Het dient de steden en de VGC te verbinden en samenwerkingen tot stand te brengen. En dat lukt. Een mooi voorbeeld is de realisatie van *stad in cijfers*.

In kennis schuilt macht. Vele organisaties en overheden beschikken over data en gegevens, maar gebruiken deze te weinig. Daarom zette het Kenniscentrum Vlaamse Steden haar schouders onder het project *stad in cijfers*. Alle centrumsteden beschikken nu over een eigen databank met omgevingsdata. Maar het traject werd samen doorlopen. Elke stad droeg zijn steentje bij. Elke stad deelde zijn reeds opgebouwde deskundigheid. Een overleg start nu niet meer met “*ik denk...*” maar “*ik weet...*”. De databank is een krachtig beleidsinstrument en biedt tegelijkertijd een transparantie van onschatbare waarde.

Dit jaarplan biedt het kader waarbinnen het Kenniscentrum dit jaar zal werken. 2017 stond in het teken van een verkenningsfase. De samenwerkingsovereenkomst werd uitgespit. De programmaonderdelen werden onderzocht en kregen meer en meer vorm.

De onderdelen die opgenomen zijn in dit jaarplan, bouwen verder op die ontwikkelingen. Deze beleidsperiode werken we rond de thema's *ruimtelijk rendement, O(mgeving) B(eleid) M(anagement) i(nformatie), bovenlokale en stadsregionale arrangementen, innovaties in de stedelijke organisatie, smart cities en samenleven 3.0*. Dit jaar wordt vooral gebruikt om de verkenning om te zetten in daadwerkelijke inhoud en kennis.

Ik maak tenslotte graag van deze gelegenheid gebruik om Linda Boudry en haar team te bedanken voor alle inzet, voor alle studies en reflecties. Veel succes in 2018.

Veel leesplezier.

Wim Dries
Voorzitter Kenniscentrum Vlaamse Steden

Wie is het Kenniscentrum?

Het Kenniscentrum Vlaamse steden is een Interlokale Vereniging opgericht in 2007 onder impuls van de dertien centrumsteden en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw (VVSG). De samenwerking wordt geformaliseerd door een samenwerkingsovereenkomst met een looptijd van vijf jaar. De duur kan telkens verlengd worden met maximaal vijf jaar bij beslissing van de gemeenteraad van de Centrumsteden en van de Raad van Bestuur van de vzw VVSG. Eind 2016 werd de derde samenwerkingsovereenkomst 2017 – 2021 door alle partners goedgekeurd.

Samen met de VVSG vormen de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de OCMW's van de centrumsteden, het team Stedenbeleid van de Vlaamse overheid en Belfius de belangrijkste partners. Bovendien wordt alle kennis en informatie breed toegankelijk gemaakt via de website van het Kenniscentrum.

Het Kenniscentrum wordt aangestuurd door:

- het beheerscomité samengesteld uit de 13 burgemeesters en een vertegenwoordiger van de VVSG;
- het dagelijks bestuur dat bestaat uit een delegatie van de stadssecretarissen, een vertegenwoordiger van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de VVSG, een vertegenwoordiging van de OCMW's en van de financieel beheerders van de centrumsteden;
- werkgroepen die de programma's voeden en ondersteunen.

Voor de personeelsbezetting wordt geopteerd voor een kleine en slagvaardige staf. De coördinatie van het Kenniscentrum is in handen van Linda Boudry daarin bijgestaan door Joris Voets op halftijdse basis. Lotte De Bruyne neemt tot eind juni 2018 halftijds het spoor 'Samenleven 3.0' voor haar rekening. Van maart tot eind december 2018 wordt het team tijdelijk uitgebreid met Geert Hillaert.

Communicatie

De Vlaamse steden worden overspoeld door een enorme stroom aan informatie en initiatieven al dan niet rechtstreeks gelinkt aan stedelijke problematieken. Daardoor is het niet evident hoofd- en bijzaak van elkaar te onderscheiden. Het Kenniscentrum wil hen daarom ondersteunen bij het filteren en structureren van deze informatietoevloed. Daarbij hanteren we diverse kanalen en methodieken, niet enkel om de steden doch ook om onze verschillende partners en stakeholders te bereiken. Via uiteenlopende digitale instrumenten wil het Kenniscentrum daarnaast ook zelf actief en liefst innovatief communiceren met haar verschillende partners en stakeholders.

Stofferen portaalsite

De portaalsite, www.kenniscentrumvlaamsesteden.be, is de spil van het informatieaanbod en de communicatie van het Kenniscentrum. Via de website ontsluiten we de kennis en informatie die in ons bezit is. De site biedt verschillende zoekmogelijkheden om binnen de kernthema's van het Kenniscentrum snel de nodige informatie en achtergronden te vinden. De openingspagina wordt verschillende keren per maand vernieuwd. In totaal werden op 1 januari 2018 reeds 447 nieuwsitems gepubliceerd.

De website wordt stelselmatig geactualiseerd naarmate de inhoudelijke werkzaamheden van het Kenniscentrum vorderen. Zo werden verschillende bijkomende deelpagina's gecreëerd naar aanleiding van de opmaak van het jaarverslag 2017. Daarnaast zetten we wekelijks een interessante studie in de kijker. Sinds 17 januari 2011 beschikken we over een gebruikersregistratie. Daaruit kunnen we afleiden dat de website sindsdien 107.867 keer is bezocht (stand van zaken op 9 maart 2018) en dat er sinds midden januari 2011 349.093 pagina's werden bekeken. Tot dusver is de webpagina door 72.856 unieke bezoekers geconsulteerd. De website krijgt in de loop van dit jaar ook een softwarematige update.

Opmaak maandelijkse nieuwsbrief: bij de doelgroep in de bus

In elk nummer van de nieuwsbrief biedt het Kenniscentrum een goede mix aan van onderwerpen (naar inhoud en type): aankondigingen van acties, activiteiten of publicaties, standpunten in (actuele) beleidsthema's, kennisitems (verwijzing naar een verschenen studie, een dossier dat door een werkgroep is samengesteld, etc.), beleidsitems van het Kenniscentrum (een nieuwe partner, een nieuw thema), linken naar interessante websites, informatie rond stedenbeleid in het buitenland,... De nieuwsbrief telt op dit ogenblik 6.497 abonnees (stand van zaken 9 maart 2018).

Website Complexe stadsprojecten

De centrumsteden bouwden de voorbije jaren heel wat kennis op rond complexe stadsprojecten. Deze waardevolle kennis en informatie rond stadsprojecten zat echter in brokjes en beetje verspreid. Sinds de lancering van een website www.complexestadsprojecten.be in juni 2012 beschikt het Kenniscentrum over een goed kennisplatform langs waar de opgebouwde knowhow op een samenhangende manier gebundeld en gedeeld wordt met alle spelers in dit domein: de centrumsteden zelf, andere lokale besturen, bovenlokale overheden én de private sector. Sinds de lancering werd de website al 48.769 keer bezocht en werden er 143.756 pagina's bekeken. De website werd door 37.570 unieke bezoekers geconsulteerd (stand van zaken 9 maart 2018). Het redactieteam (Hardwin De Wever, Philippe Van Wesenbeeck, Mieke Gevaert, Marc Martens, Jan Schreurs, Marc Bauwens, Stijn De Vleeschouwer, Isabelle Verhaert en Linda Boudry) zal een grondige inhoudelijke update van de projectfiches voor haar rekening nemen waarna aansluitend ook een softwarematige update van de website gepland is in 2018.

Website ‘herbestemming kerken’

In 2014 inventariseerde en documenteerde het Kenniscentrum 250 herbestemde kerken in binnen- en buitenland. Voor elke herbestemde kerk werd een fiche opgesteld die naast de ligging en de huidige functie(s) een beknopte historiek van het kerkgebouw bevat alsook foto's, contactgegevens en linken naar relevante sites. De website (www.herbestemmingkerken.be) is sinds de lancering op 20 oktober 2015 al 16.949 keer bezocht en 39.301 pagina's werden bekeken (stand van zaken 9 maart 2018). Tot dusver is de website door 12.132 unieke bezoekers geconsulteerd.

Net als in 2016 en 2017 wordt de website in samenspraak met de projectleider van het projectbureau herbestemming kerken ook in 2018 aangevuld met nieuwe cases.

Aanvulling website ‘tijdelijk gebruiken’

Het Kenniscentrum bestudeerde in 2015 aan de hand van binnen- en buitenlandse voorbeelden de condities waaronder tijdelijke invullingen in Vlaanderen een volwaardig instrument kunnen worden: mogelijke functies, kritische succesfactoren, vereist wetgevend kader, kostprijs, rol van lokale overheden, administratieve vereisten,... Al deze informatie werd in 2016 verwerkt tot een website (www.tijdelijkgebruiken.be) die gelanceerd werd tijdens een studiedag op 23 februari 2016. De website werd sindsdien 4.961 keer bezocht door 3.503 unieke bezoekers (stand van zaken 9 maart 2018). Er werden 20.497 pagina's bekeken. Ook deze website wordt in 2018 verder aangevuld met 20 recente cases.

Instrumentendatabank lokaal woonbeleid

Deze databank ging in november 2011 online. De [databank](#) wordt halfjaarlijks geactualiseerd, bij die gelegenheid wordt nieuwe informatie toegevoegd en wordt bestaande informatie aangevuld, aangepast of verwijderd. Het Kenniscentrum spreekt de verantwoordelijken binnen de steden daarbij aan om de nodige aanpassingen door te voeren.

Programma's

Thema's jaarplan 2018

De meeste programmaonderdelen die in dit jaarplan voorzien zijn, bouwen verder op ontwikkelingen in 2017. Hieronder worden de werksporen in de diverse programma's verder toegelicht.

Ruimtelijk rendement

1. Toekomstgericht herbestemmen
  - 1.1. Herbestemmen van onroerend erfgoed
  - 1.2. Haalbaarheidsstudies herbestemmen van parochiekerken
2. Slim gedeeld
  - 2.1. Excursies slim delen van schoolinfrastructuur
  - 2.2. Congres: 'Schoolinfrastructuur delen: zo doe je dat!'

O(mgeving) B(eleid) M(anagement) informatie

1. Rapporterings- en visualisatietools
  - 1.1. Stad in cijfers
  - 1.2. ORBA of Opvolging Realisatie BestuursAkkoord
2. Ontwikkelen van een datawarehouse
3. GDPR – Meer dan een dataregister
4. Schillenboek of gemeentelijke processen gebouw gerelateerde informatie

Bovenlokale en stadsregionale arrangementen

Innovaties in de stedelijke organisatie

Smart Cities

1. De stad 'slimmer' maken
2. Smart Flanders
3. City of Things – Slimme steden en gemeenten

Samenleven 3

Het meerjarenprogramma en Europa

1. Interstedelijke reflectiegroep Europa
2. Overleg centrumsteden / VGC met Vlaamse Europarlementariërs
3. Life + Integrated Projects Climate Action: project BE-REEL !

Andere opdrachten

1. Het Kenniscentrum als gesprekspartner voor de Vlaamse regering en voor de minister bevoegd voor stedenbeleid en haar administratie
2. Opmaak van memorandum regionale verkiezingen
3. Opleiding gebiedsgericht werken
4. Workshopreeks 'Strategisch meerjarenplan en haar doelstellingen'

Ruimtelijk rendement

---

1. Toekomstgericht herbestemmen

De steden erkennen enerzijds de meerwaarde van historisch erfgoed voor de stad en voor vele stadsprojecten en anderzijds het feit dat bewoners en gebruikers die meerwaarde ook reëel ervaren. Erfgoed verleent de steden aantrekkingskracht en uitstraling. Maar de steden menen dat behoud van erfgoed ook door middel van zinvolle, doordachte en toekomstgerichte herbestemmingen moet kunnen gebeuren. Ze zien hergebruik in vele gevallen als beste garantie op bewaring.

1.1. Herbestemmen van onroerend erfgoed

In 2017 werd gestart met een verkennend onderzoek toegespitst op toekomstgericht hergebruiken en herbestemmen van beschermd onroerend erfgoed. Het documenteren van concrete cases, zowel succesverhalen als moeizame trajecten en mislukkingen, leverde bij vorige onderzoeken altijd vaststellingen en inzichten op die humus bleken voor substantiële vervolgetrajecten. Het eindrapport verkennend onderzoek 'Toekomstgericht herbestemmen' is intussen opgeleverd.

Het Kenniscentrum zal in 2018 - samen met de stuurgroep die het verkennend onderzoek begeleidt en aanstuurt - de voorgestelde vervolgwerksporen en werkpakketten waarmee het verkennend onderzoek werd afgerond bespreken en na een grondige afweging een voorstel van prioritair(e) werkpakket(ten) voor 2018 formuleren.

1.2. Haalbaarheidsstudies herbestemmen van parochiekerken

Steden, gemeenten en kerkbesturen kunnen vanaf 2016 beroep doen op een begeleidingstraject voor een haalbaarheidsonderzoek voor de gedeeltelijke of volledige herbestemming van een parochiekerk. Eventueel kan het haalbaarheidsonderzoek ook duidelijkheid brengen over welke keuze best gemaakt wordt uit meerdere functies die worden overwogen voor een kerkgebouw. Een haalbaarheidsonderzoek motiveert op een gevisualiseerde manier (ontwerpend onderzoek) de mogelijkheden en geeft ook een beeld van de budgettaire implicaties van een herbestemming. Het eindrapport geeft ook de volgende stappen aan en helpt het project op weg voor het vervolgetraject. Om in aanmerking te komen dienen steden, gemeenten en kerkbesturen zich kandidaat te stellen bij het projectbureau 'herbestemming parochiekerken', elk jaar zullen twee oproepen gelanceerd worden. Het Kenniscentrum participeerde aan de ontwikkeling van dit project, maakt deel uit van de projectstuurgroep en zorgt mee voor de financiering van het projectbureau. Het Kenniscentrum zal dit project ook verder ondersteunen in 2018.

2. Slim gedeeld

De druk op de ruimte in het dichtbevolkte Vlaanderen en Brussel is groot. Het wordt almaar moeilijker om ruimte te vinden om aan vrije tijd, sport, cultuur of spel te doen. Bovendien heeft de overheid steeds minder middelen om te investeren in nieuwe jeugd-, sport- of culturele infrastructuur. Om aan deze nood tegemoet te komen kijkt men vaak naar scholen. Hun ruimtes zijn namelijk 's avonds, tijdens het weekend en in de schoolvakanties grotendeels onbenut. Omdat scholen een belangrijke functie hebben als maatschappelijk vastgoed en als kloppend hart voor de hele buurt wordt het in de toekomst van steeds groter belang die schoolinfrastructuur te delen en multi-inzetbaar te maken. Het Kenniscentrum werkt mee aan twee initiatieven met het delen van schoolinfrastructuur als thema.

2.1. Excursies slim delen van schoolinfrastructuur

Op 16 en 17 mei organiseren we excursies in samenwerking met de Verenigde Verenigingen, de onderwijsnetten en de stad Antwerpen. Daarbij staan de bezoeken aan 10 inspirerende praktijkvoorbeelden van scholen die hun infrastructuur openstellen voor organisaties of voor de buurt centraal. We leren ook hoe de stad Antwerpen het gedeeld gebruik van schoolinfrastructuur ondersteunt. Op 16 en 17 mei wordt telkens een andere route afgelegd en worden andere cases (telkens 5) bezocht. Inschrijven voor één van beide dagen is mogelijk.

2.2. Congres: 'Schoolinfrastructuur delen: zo doe je dat!'

Op 12 juni 2018 organiseert 'de Verenigde verenigingen' samen met het departement Onderwijs, AGION, het Kenniscentrum Vlaamse Steden en de VVSG een congres over het openstellen en delen van schoolinfrastructuur met andere actoren. Het congres vormt het sluitstuk van een traject dat bovenstaande partners de afgelopen twee jaar liepen. Het wil een overzicht geven van realisaties, lopende initiatieven en op stapel staande projecten rond deze brede thematiek. Het wil ook concrete tips voor openstelling meegeven en ontmoeting en samenwerking stimuleren tussen de aanwezigen. Tot slot wil het congres specifieke aandacht hebben voor lokale besturen die werk willen maken van meer gedeeld gebruik van de schoolinfrastructuur in hun gemeente/stad. Het Kenniscentrum verleent verder zijn medewerking aan de inhoudelijke voorbereiding en organisatie van het congres.

O(mgeving) B(eleid) M(anagement) informatie

Steden hebben een steeds groeiende behoefte aan een goed gedocumenteerd beeld van de omgeving waarin beleid gevoerd dient te worden, aan gestructureerde data-analyse, aan opvolging van beleidsdoelen en inzichtelijke rapportering en visualisatie. De 13 centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie hebben beslist waar mogelijk en nuttig een gezamenlijk traject uit te stippelen om zo een fact-based beleid sneller mogelijk te maken. Dat stelt hen in staat te leren van elkaar en het werk te verdelen.

1. Rapporterings- en visualisatietools

De nood aan gebruiksvriendelijke datavisualisatietools laat zich zowel op het vlak van omgevingsdata als qua beleids- en managementinformatie voelen. De omgevingsanalyses gehanteerd in de beleidsvoorbereiding vragen ‘leesbare’ informatie over de context waarin beleid tot stand komt. De monitoring van lokale meerjarenplannen en de opvolging van concrete actieplannen en acties vergen geïntegreerde rapporteringssystemen waarin data uit diverse bronnen en databanken verbonden en geïntegreerd raken. Geavanceerde visualisatiesystemen verschaffen het college en de leidinggevenden daarbij inzicht in de recentste status en knelpunten, in vergelijkende gegevens en in de realisatievoortgang.

1.1. Stad in cijfers

De OBMi – werkgroep is de plek waar alle vragen en behoeften op vlak van omgevingsinformatie gepost worden. De OBMi – werkgroep neemt kwesties zelf op of verwijst ze naar meer gespecialiseerde werkgroepen waar nodig. Het voorbije jaar werkte elk van de steden aan een eigen databank met omgevingsdata maar het ontwikkeltraject werd gezamenlijk doorlopen. Daarbij droeg iedereen afhankelijk van de reeds eerder in de stad opgebouwde deskundigheid een steen(tje) bij. Het hele traject was voor de centrumsteden meteen ook een proces van capacity building, daarbij op sleeptouw genomen door Gent en Antwerpen.

Maart 2018 wordt in elke stad ‘Stad in cijfers’ gelanceerd, waarbij elke stad ook over een dashboard beschikt dat toegang biedt tot overzichtelijk geordende data. 19 maart worden ook de data uit de stadsmonitor edities 2008, 2011, 2014 en 2017 geïntegreerd.

Die lancering is meteen een eerste mijlpaal in de werkzaamheden van de OBMi – werkgroep.

De werkgroep zal in 2018 ook nog:

- uitgebreide gedetailleerde rapporten en steekkaarten met kerncijfers voor de thema’s waar die nog niet voorhanden zijn ontwikkelen;
- nieuwe databronnen verkennen en indien mogelijk toevoegen;
- afspraken maken over gezamenlijke data-aanvragen;
- verkennen van de haalbaarheid van een (gedeeltelijke) hertekening statistische sectoren.

1.2. ORBA of Opvolging Realisatie BestuursAkkoord

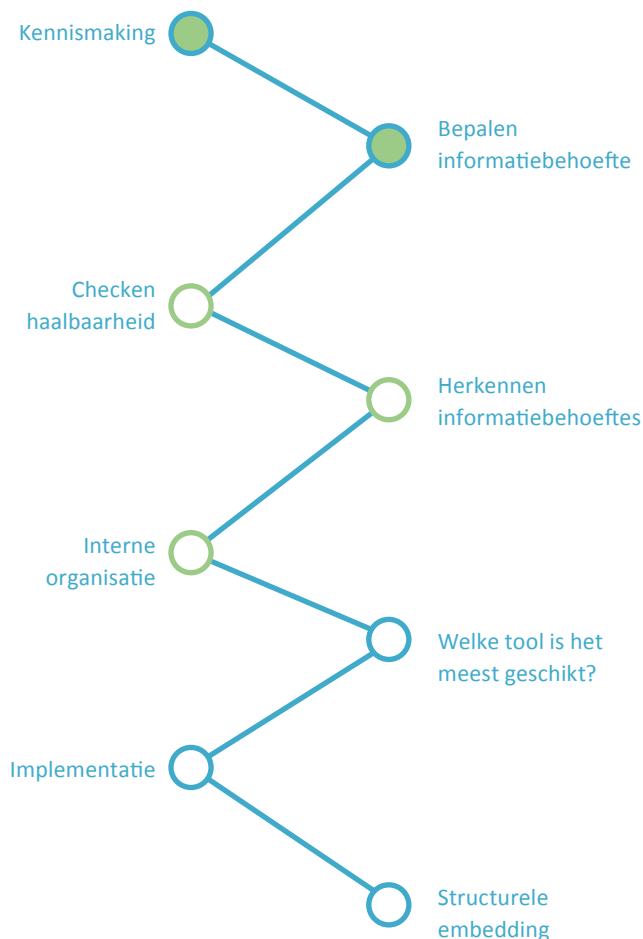
Eind 2016 stelde Antwerpen ORBA (Opvolging Realisatie Bestuursakkoord Antwerpen) voor aan de collega's centrumsteden. ORBA is een registratie- en rapporteringsinstrument dat een organisatie in staat stelt om de realisatiegraad van hun doelstellingen en de bijdrage vanuit de reguliere werking op te volgen. Voor alle centrumsteden die dat wensen wordt onderzocht of een ORBA (Opvolging Realisatie BestuursAkkoord) kan ontwikkeld worden naar analogie van het Antwerps instrument.

In 2018 werkt het Kenniscentrum de overdracht en implementatie van ORBA verder uit met de geïnteresseerde steden en de stad Antwerpen.

- We organiseren op 19 februari een vervolgvergadering voor geïnteresseerde centrumsteden en de VGC waar we de nieuwe stand van zaken willen voorstellen, een aantal knopen willen doorhakken en de concrete vragen van steden / VGC over meer technische aspecten willen beantwoorden.
- Aansluitend voorzien we op 8 en 16 maart ook de mogelijkheid voor een bilateraal overleg tussen de geïnteresseerde steden en de stad Antwerpen.
- In 2018 dienen tenslotte de modaliteiten van de overdracht van broncode aan het Kenniscentrum en verdere afspraken over ondersteuning door Kenniscentrum / stad Antwerpen/ externen bij de implementatie door de deelnemende steden gefinaliseerd te worden.

2. Ontwikkelen van een datawarehouse

Een datawarehouse kan omschreven worden als een virtueel magazijn met dossierkasten. Elke dossierkast bevat laden met daarin telkens een reeks samengestelde dossiers die bewust en gestructureerd zijn samengesteld. Bij het opbouwen en ontwikkelen van zo een magazijn dienen veel bouwstenen en aandachtspunten in rekening gebracht te worden om tot een succesvolle implementatie te leiden.

In 2017 werd aan de hand van oefeningen in elk van de deelnemende steden tijdens drie workshops ingegaan op de eerste bouwstenen: informatiebehoefte bepalen, inzetbaarheid van datawarehouse voor specifieke informatiebehoeften en de haalbaarheidscheck. We wierpen ook een eerste blik op mogelijke scenario's voor het organiseren van een interne werking rond datawarehouse.

- Op 21 februari wordt workshop 4 integraal gewijd aan een grote herhalingsopdracht over de vaardigheden geleerd in de eerste drie workshops.
- Daarna wordt de workshopreeks gecontinueerd waarbij de interne organisatie, het inzetten van de meest adequate tools, de implementatie van de structurele inbedding in de stadsorganisatie de thema's zijn.

3. GDPR – Meer dan een dataregister

Op 25 mei 2018 treedt de General Data Protection Regulation (GDPR) in heel de Europese Unie in werking. Die datum komt met rasse schreden dichterbij en steden zitten volop in het voorbereidend traject. Heel wat stedelijke IT-verantwoordelijken, belast met het implementeren van deze GDPR zitten nog met vragen en onduidelijkheden. Het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Agentschap Binnenlands Bestuur organiseren daarom op 20 februari 2017 een eerste workshop GDPR voor de stedelijke GDPR - verantwoordelijken. Op die workshop willen we informatie uitwisselen over de implementatie en samen zoeken naar synergiën. Later dit jaar na de invoering op 25 mei zal een vervolgworkshop georganiseerd worden.

4. Schillenboek of gemeentelijke processen gebouw gerelateerde informatie

In het schillenboek worden gemeentelijke processen waarin informatie over gebouwen een (belangrijke) rol speelt, geïnventariseerd en gedocumenteerd. Bedoeling is om per gemeentelijk proces een handzame fiche op te stellen waarin best practices worden beschreven, een ideaal gegevensmodel wordt gezocht en de interactie met een centraal Vlaams gebouwenregister wordt gedocumenteerd.

In 2017 werd gewerkt aan de basis voor dit Schillenboek.

Er werd een methodiek uitgewerkt voor het beschrijven van gebouw gerelateerde processen aan de hand van één modelproces: het in- en uitschrijven van burgers door de gemeenten. Tegelijk werd een uitgebreide inventaris gemaakt van gebouw gerelateerde processen binnen de stedelijke administratie. In 2018 starten we met het maken van fiches voor een substantieel deel van de geïnventariseerde processen.

Bovenlokale en stadsregionale arrangementen

In het kader van het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing (dat loopt tot eind 2020) werkt de UGent aan een langlopend project over de stadsregionale problematieken en de vraag welke bestuurlijke en beleidsmatige arrangementen mogelijk, wenselijk of nodig zijn in Vlaanderen. Dat gaat over een aantal maatschappelijke problematieken die allemaal op een of andere manier de stad raken, maar dan de stad in zijn uitgelegde geografische vorm: een stadsregio. We zien dat op Vlaams niveau, in toenemende mate, zo lijkt het toch, het bewustzijn groeit dat complexe stedelijke vraagstukken zoals mobiliteit, ruimtelijke ontwikkeling, wonen en zorg,... een aanpak vergen op een stadsregionale schaal. Typerend voor de Vlaamse context en als gevolg van de staatshervorming is dat de Vlaamse overheid hier zelf een centrale speler is, veel meer dan centrale overheden deze rollen vervullen in het buitenland. De relatief kleine schaal van dit sterk verstedelijkte gebied speelt hier zeker ook mee. In eerdere oefeningen vanuit het Kenniscentrum lag de nadruk vooral op de samenwerking tussen steden en omliggende gemeenten en werd de intense betrokkenheid van de Vlaamse overheid nog niet ten volle meegenomen en doorgedacht. In dit project doen we dit wel: het lijkt duidelijk dat om het even welk stadsregionaal arrangement niet zonder intense betrokkenheid van de Vlaamse overheid kan. Maar wat betekent dat dan concreet en betekent dat hetzelfde in alle Vlaamse stadsregio's? Tegen het eind van dit jaar moet het studiewerk al zijn opgeschoten, inclusief de intense dialoog hierover met alle relevante Vlaamse departementen en diensten die, in het kader van dit project, ook in een gestructureerde overleggroep worden bijeengebracht.

Het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing zal begin november 2018 een seminarie organiseren met de Vlaamse centrumsteden waarin ze rapporteren over het studiewerk en de basisnota's met de centrumsteden doornemen. Tegen dan zullen ze ook voor drie regio's al meer uitgewerkte voorstellen beschikbaar hebben: de Gentse regio, de Kortrijkse regio en de Turnhoutse regio. Dit zijn drie illustratieve regio's maar de studie neemt ook interessante praktijken mee uit andere delen van Vlaanderen. Een belangrijk deel van de oefening is op welke manier de Vlaamse overheid aanwezig is en rollen speelt ten aanzien van stadsregionale beleidsvoering. Het Kenniscentrum staat mee in voor de inhoudelijke en organisatorische voorbereiding van het seminarie van november 2018. Het zorgt tevens voor de publicatie van alle basisteksten in het kader van dit project via de website.

Innovaties in de stedelijke organisatie

Tijdens het seminarie van het Kenniscentrum op 8 december 2017, ontwikkelden we een analysekader om de netwerken te onderzoeken waarin stadsbesturen betrokken zijn. Over dat kader hadden we een discussie met sleutelfiguren uit de centrumsteden.

Ondertussen loopt een grootschalige survey over het maatschappelijke middenveld in Vlaanderen en een meer kleinschalige survey over de relatie tussen lokale besturen en het middenveld. In de komende maanden zal het consortium van Civil Society Innovation Flanders (CSI Flanders) ook focusgesprekken organiseren in kleine en grote Vlaamse gemeenten en steden. Al dat unieke materiaal zal ons een goed zicht opleveren over de evoluties van het middenveld, over de relatie met de overheid en de verhouding tot de burgers. Eind augustus 2018 wordt dat materiaal voorgesteld tijdens een colloquium.

In de loop van 2018 werkt CSI Flanders aan een uitgebreide reeks case - onderzoeken waarin ze interessante praktijken dieper willen onderzoeken: het gaat onder andere over de manier waarop overheden en middenveld samenwerken rond complexe problematieken. Een onderdeel van dit case – onderzoek is het studiewerk dat ze samen met masterstudenten bestuurskunde en publiek management opzetten. Zij zijn nu gestart met het onderzoek van ruim veertig cases in Vlaamse steden. Daarin is altijd sprake van een interactie tussen middenveld en stedelijke overheden rond een waaier van stedelijke problematieken (integratie, duurzaamheid, energie, kansarmoede, geïntegreerde hulpverlening, mobiliteit,...).

In samenwerking met CSI Flanders zal het Kenniscentrum in de loop van 2018 twee seminars organiseren, waarin al dat materiaal wordt ontsloten voor de centrumsteden:

- In het eerste seminarie in de loop van juni staan de resultaten van de surveys centraal. CSI Flanders rapporteert uitgebreid over de resultaten van de Vlaamse en de lokale surveys met focus op de Vlaamse centrumsteden.
- In het tweede seminarie in de loop van oktober rapporteert CSI Flanders over de bevindingen van het case – onderzoek dat nu met studenten loopt. Ze verwerken de ervaringen uit de veertig cases vanuit het analysekader dat ze in december 2017 hebben voorgesteld. Ze kunnen dat kader dan opladen met heel wat ervaringen en praktijken. Een van de centrale vragen, waarop al werd ingegaan op het vorige seminarie, is wat deze ervaringen ons leren over de manier waarop centrumsteden die betrokken zijn in netwerken met maatschappelijke organisaties, aan het innoveren zijn of welke pistes inzake innovatie uit die praktijken naar boven komen.

Het Kenniscentrum staat mee in voor de inhoudelijke en organisatorische voorbereiding van beide seminars. Het Kenniscentrum zal het meest interessante materiaal uit de survey en de meest interessante cases ook beschikbaar stellen via de website van het Kenniscentrum.

Het Kenniscentrum neemt, tenslotte, deel aan de klankbordgroep Civil Society Innovation Flanders (CSI Flanders).

**WHAT ARE
YOU
LOOKING AT?**

Smart cities

De stad 'slimmer' maken

Na enkele co-creatieve momenten werd in 2017 door de stuurgroep van het verkennend onderzoek onderstaande werkdefinitie geformuleerd en goedgekeurd. Deze definitie kan eventueel later in het traject indien nodig aangepast worden, maar vooralsnog wordt deze definitie binnen het traject "Smart Cities" van het Kenniscentrum gehanteerd.

Een Smart City is een stad waar alle belanghebbende stedelijke actoren uit de quadruple helix samenwerken aan efficiëntere en meer effectieve oplossingen om stedelijke uitdagingen aan te pakken, gekenmerkt door het samen mogelijk maken van innovatieve oplossingen die aandacht hebben voor de lokale context en eigenheid van de stad.

Het verzamelen, verwerken, delen en openen van data met belanghebbende actoren draagt bij tot het formuleren van concreet beleid en de vertaling naar oplossingen.

De stedelijke overheid kan afhankelijk van projecten en de daarbij horende actoren en technologische oplossingen diverse rollen opnemen: initiëren, faciliteren, regisseren, stimuleren, reguleren, experimenteren, testen, valideren, implementeren, ...

De stedelijke overheid vervult deze functie ten dienste van en ter bescherming van het algemeen belang.

In 2017 werd met het verkennend onderzoek 'Smart Portraits' ingezet op een gedocumenteerd beeld over de stand van zaken in de 13 centrumsteden en de VGC. Het eindrapport van de gezamenlijke opdracht van het Kenniscentrum en het Agentschap Binnenlands Bestuur sloot af met 12 mogelijke vervolgsproten vertaald in werkpakketten die als leidraad kunnen fungeren voor de werkzaamheden in 2018 en volgende.

Het Kenniscentrum zal in 2018 - samen met de stuurgroep die het verkennend onderzoek begeleidt en aanstuurt - de voorgestelde werkpakketten waarmee het verkennend onderzoek werd afgerond bespreken en na een grondige afweging een voorstel van prioritair(e) werkpakket(ten) voor 2018 formuleren.

1. Smart Flanders

De Vlaamse overheid ondersteunt tot 2019 via haar Smart Flanders-programma de 13 centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor Brussel in hun ontwikkeling tot smart cities. Het opteert voor een slimme regio-aanpak die de versnippering tegengaat, en waarbij de steden elk vanuit hun eigen sterkten samen kunnen werken en aansluiting kunnen vinden bij internationale initiatieven.

De kernelementen van het Smart Flanders-programma, zijn:

1. Real-time open data en platformen die deze data performant kunnen streamen om oplossingen voor harde en zachte uitdagingen te realiseren (mobiliteit, stedelijke distributie, luchtkwaliteit, sociale cohesie, ...)
2. Open en gedeelde referentiemodellen zodat bedrijven, wetenschappelijke instellingen, middenveld, overheden, burgers, ... optimaal slimme applicaties en systemen kunnen bouwen om stedelijke uitdagingen aan te pakken.
3. Een implementatiegedreven aanpak met piloot- en testprojecten.
4. Een living lab en testbed als infrastructuur voor het ontwikkelen, testen en implementeren van slimme oplossingen. Zo zullen steden Internet-of-Things oplossingen kunnen testen in het City of Things lab in Antwerpen.
5. Een internationale dimensie om naar het voorbeeld van de '6 Steden Strategie' van Finland een gecoördineerd slimme stedenbeleid op te zetten en internationale financiering aan te trekken op basis van en voor innovatie binnen steden en bedrijven.
6. Een vuurtorenmodel waarbij de grotere Vlaamse centrumsteden de motor van innovatie zijn en kleinere steden en gemeenten de oplossingen kunnen dupliceren, implementeren en opschalen.

Het Kenniscentrum participeert ook in 2018 aan dit programma via deelname aan de stuurgroep 'Smart Flanders' van de Vlaamse overheid (Stedenbeleid Vlaanderen).

2. City of Things – Slimme steden en gemeenten

De Vlaamse overheid voorziet 4 miljoen euro om alle Vlaamse steden en gemeenten de kans te geven slim aan de slag te gaan met smart city-toepassingen: slim parkeren, gezondheidszorg op afstand, efficiënt energieverbruik....

Het Kenniscentrum onderzoekt of een aantal gezamenlijke projectaanvragen kunnen ingediend worden in het kader van de oproep 'City of Things'. Indien één of meerdere projecten beantwoorden aan de doelstellingen van de oproep zal het Kenniscentrum ook zorgen voor de nodige omkadering en ondersteuning in fase 2 en bij de implementatie.

Samenleven 3.0

Samenleven in diversiteit is een breed en complex maatschappelijk thema. Diversiteit is geen visie, geen mening of strekking. Het is niet iets waar je voor of tegen bent. In de steden is het simpelweg realiteit. Vanuit het Kenniscentrum Vlaamse Steden werd de nood aan verheldering, de nood aan een kapstok aangevoeld om het traject 'samenleven 3.0' verder uit te tekenen. Er werd in eerste instantie geopteerd voor een fase van reflectie, verkenning en verdieping. De eerste fase is uitgevoerd in 2017 en had een verkennende literatuurstudie als voorwerp. Literatuur werd hierbij breed opgevat: van artikels tot opiniestukken, filosofische essays, sociale media, publicaties, boeken, onderzoeken, films, ...

In 2018 wil het Kenniscentrum aan de hand van de startnota verder werken aan de verkenning van het thema en zal daarvoor:

- verder sleutelen aan de startnota en een 'doorvertaling' maken naar het stedelijk niveau
- door middel van diepte-interviews de inhoud van de startnota confronteren en aanvullen met verhalen van stadsbewoners/ werkers die vanuit hun werk, engagement, persoonlijk verhaal op de eerste rij zitten wat betreft samenleven in diversiteit
- objectieve basisdata uit de startnota halen, deze aanvullen en apart bundelen

Dit alles resulteert in het najaar in een tekst die handvaten op maat van steden (≠ aanbevelingen) bevat. Daarmee zal de verdere concretisering van het programma 'Samenleven 3.0' in 2019 aangevat worden.

Het meerjarenprogramma en Europa

Voor de programmaperiode 2017-2021 wil het Kenniscentrum zijn Europawerking afstemmen op de programmasporen die in 2017-2021 centraal staan in de werking.

1. Interstedelijke reflectiegroep Europa

Sinds de opstart in 2007 van een Interstedelijke reflectiegroep met Europese deskundigen uit zowel de stedelijke administraties als de OCMW's zet het Kenniscentrum in op de opportuniteiten die zich aandienen rond Europa. De Interstedelijke reflectiegroep Europa is doorheen de jaren uitgegroeid tot een belangrijk netwerk van Europawerkers uit de centrumsteden. Het Kenniscentrum fungeert ook in 2018 als gastheer en secretaris van dit netwerk.

2. Overleg centrumsteden / VGC met Vlaamse Europarlementariërs

Een eerste overleg werd georganiseerd in 2016. Het burgemeestersoverleg van de 13 centrumsteden besliste dat dit initiatief voor herhaling vatbaar was. Het Kenniscentrum organiseert daarom samen met de reflectiegroep Europa en Vleva op 7 maart een overlegmoment tussen steden en de Vlaamse Europarlementariërs. Thema's die aan bod komen zijn de Urban Agenda, het Cohesiebeleid post 2020 en het Meerjarig Financieel Kader.

3. Life + Integrated Projects Climate Action: project BE-REEL !

Het Kenniscentrum werkte in 2017 samen met de Vlaamse en Waalse overheid, drie Vlaamse en twee Waalse steden en Het Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf (WTCB) aan de finalisering van LIFE IP CA 16 BE-REEL! (project ingediend in het kader van het Europese LIFE Integrated Projects – subprogramma Climate Action). Dit project moet bijdragen aan renovaties en renovatiebeleid wat de energie-efficiëntie aanzienlijk moet verbeteren. Deelprojecten uitgevoerd door de diverse partners omvatten capaciteitsopbouw en opleiding voor beheerders en belanghebbenden, richtsnoeren voor de bouwsector, innovatieve technieken en nieuwe financiële instrumenten. Meer dan 8.500 woningen in Gent, Antwerpen, Mechelen, Moeskroen en La Louvière zullen volledig gerenoveerd worden en zullen op die manier een praktische demonstratie betekenen van energie-efficiëntie-strategieën. Dit project moet België een boost geven op vlak van renovaties van woningen en een 75-80% vermindering betekenen van broeikasgasemissies en energieverbruik in 2050. Het project start begin 2018 en loopt tot eind 2024. Het Kenniscentrum zal in 2018:

- deelnemen aan de kick off meeting van het LIFE BE REEL! project op 29 mei
- een nationaal netwerk ontwikkelen en een eerste bijeenkomst organiseren in samenspraak met VEA.

Andere opdrachten

1. Het Kenniscentrum als gesprekspartner voor de Vlaamse regering en voor de minister bevoegd voor stedenbeleid en haar administratie

---

Het Kenniscentrum zal op diverse wijzen samenwerken met de Vlaamse overheid.

Met minister Homans, bevoegd voor stedenbeleid, en haar administratie is er sprake van een bevoorrechte relatie. Onze doelgroep is dezelfde en daarom is het aangewezen enerzijds elkaars acties te versterken en anderzijds complementariteit te zoeken in wat we doen. Daarom zal op geregelde tijdstippen een structureel overleg ingebouwd worden. Daarnaast werd het Kenniscentrum in het verleden uitgenodigd om deel te nemen aan een aantal initiatieven

van de Vlaamse overheid. In de mate dat die verband houden met de programma's uit het meerjarenprogramma 2017 – 2021 zal het Kenniscentrum ingaan op die uitnodigingen.

Meer algemeen volgt het Kenniscentrum de ministeriële initiatieven op het niveau van de Vlaamse Regering. Wanneer beleidsinitiatieven raakpunten vertonen met programmasporen uit dit meerjarenplan, wordt in overleg met het dagelijks bestuur bepaald of en welke initiatieven zich opdringen.

2. Opmaak van memorandum regionale verkiezingen

Het Kenniscentrum bereidt een memorandum voor in de aanloop van de verkiezingen en het regeerakkoord. We concentreren ons daarbij op de sporen die in het meerjarenplan van het kenniscentrum centraal staan. Net als bij het vorige memorandum vragen we de studiediensten van de politieke partijen de verwachtingen van de centrumsteden ten aanzien van de volgende Vlaamse Regering te kunnen

toelichten. De presentatie die we daarvoor maken wordt dan aansluitend bewerkt tot een memorandum. Wil ze zinvol zijn moet die toelichting in elk geval in het najaar 2018 plaatsvinden, zodat onze input nog kan meegenomen worden in de partijprogramma's.

3. Opleiding gebiedsgericht werken

Het thema ‘Gebiedsgerichte werking’ was één van de programma’s in de eerste samenwerkingsovereenkomst 2007 – 2011. Aangezien gebiedsgericht werken aan permanente verandering onderhevig is, ondervonden de frontlijnwerkers de nood aan bijkomende scholing en ervaringsuitwisseling.

Het Kenniscentrum bereidt samen met ervaringsdeskundigen uit de centrumsteden en VGC een opleiding voor die zal plaatsvinden in 2018 en 2019.

Deze bevat 2 luiken: een eerste tweedaagse waar een theoretische onderbouw centraal staat en drie tweedaagses in steden met praktijkbezoeken, waarin enerzijds bepaalde good practices getoond worden, maar anderzijds ook een aantal projecten/ opgaven door de bril van een uitgebreide groep kunnen bekeken worden. Tevens kunnen een aantal methodieken toegelicht en/of uitgetest worden.

De tweedaagse theoretische inleiding vindt plaats in oktober 2018.

4. Workshop(s) ‘ Strategisch meerjarenplan en haar doelstellingen’

Tijdens de voorstelling van ORBA werd gevraagd (een) workshop(s) te organiseren rond het formuleren van strategische, operationele doelstellingen en bijhorende indicatoren voor beleidsvelden. Steden staan vaak voor gelijklopende uitdagingen en formuleren voor diverse beleidsvelden gelijkaardige ambities.

Met de gezamenlijke workshop(reeks) willen we de steden ondersteunen bij de opmaak van hun strategisch meerjarenplan 2019 – 2024, nagaan welke de meest geschikte indicatoren zijn om beleidseffecten te meten en in de mate van het mogelijke ook zorgen voor het ontsluiten van de nodige databronnen. Over de format van de workshop(s) treedt het Kenniscentrum in overleg met de geïnteresseerde steden.

Colofon

redactie	Kenniscentrum Vlaamse Steden
vormgeving	Zeppo
© foto's	Coverbeeld : www.medium.com Pagina 9: Atelier Vlaamse Bouwmeester Pagina 11: Stad Leuven Pagina 12: Saul Gravy Pagina 16: www.twynstragudde.nl Pagina 18: www.skipr.nl Pagina 20: Banksy Pagina 23: www.prettybird.co Pagina 25: Nicolas Raymond Pagina 27: Stad Leuven

*Er is geen moeite gespaard om de auteursrechten van het fotomateriaal te traceren,
wanneer u echter denkt rechthebbende te zijn gelieve dan de uitgever te contacteren.*

v.u. Linda Boudry, Kenniscentrum Vlaamse Steden
Paviljoenstraat 9, 1030 Brussel